

JOANNA DZIERŻANOWSKA
JOANNA STUDZIŃSKA

KRYTERIA OCENY DOWODU Z OPINII BIEGŁEGO W ORZECZNICTWIE SĄDÓW Powszechnych I SĄDU NAJWYŻSZEGO

1. WSTĘP

Jednym z ważnych problemów postępowania sądowego jest efektywne wykorzystanie wyników opinii biegłego. Ta kategoria dowodu jest chętnie dopuszczana zarówno w procesie cywilnym, jak i karnym. Wykorzystanie osiągnięć nauki i techniki daje lepsze możliwości poznania prawdy, ale tworzy też realne trudności zarówno z dopuszczeniem, jak i oceną dowodów dostarczanych przez biegłych, którzy w oparciu o posiadaną specjalistyczną wiedzę i skomplikowane, nowe metody badawcze, wydają opinie. Organy wymiaru sprawiedliwości powinny posiadać umiejętność analizy wskazanych opinii, a w szczególności dysponować „narzędziami” do oceny ich wartości. Nadal wyzwaniem pozostają opinie biegłych oparte na nowych technikach badawczych¹.

Dr JOANNA DZIERŻANOWSKA – adiunkt Katedry Postępowania Karnego, Prawa Karnego Wykonawczego i Kryminalistyki, Instytut Prawa, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: jdzier@kul.pl

Dr JOANNA STUDZIŃSKA – adiunkt Katedry Postępowania Cywilnego, Instytut Prawa, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: asian5@vp.pl

¹ Wskazują na to przeprowadzone badania, gdzie większość sędziów orzekających w sprawach karnych (aż 78 osób, spośród 148 respondentów) przyznało, że nie jest wystarczająco przygotowana do oceny dowodów naukowych, V. KWIATKOWSKA-WÓJCIKIEWICZ, J. WÓJCIKIEWICZ, *Sędziowie wobec dowodu naukowego*, [w:] *Kryminalistyka i inne nauki pomostowe w postępowaniu karnym*, red. J. Kasprzak, B. Młodziejowski, Olsztyn: Print Group 2009, s. 43-57.

Zgodnie z obowiązującą w postępowaniu karnym zasadą swobodnej oceny dowodów (art. 7)² organy procesowe kształtują swe przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, ocenianych swobodnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego. Artykuł 7 k.p.k. wskazuje na konieczność przestrzegania przy ocenie dowodów wszystkich wskazanych w nim czynników: przeprowadzonych dowodów, reguł logiki formalnej, aktualnego stanu wiedzy z danej dziedziny i doświadczenia życiowego. Odniesienie się do wskazań wiedzy oznacza, że ocena uwzględniająca to kryterium powinna być zgodna z najnowszymi i wiarygodnymi wynikami badań naukowych³. Organy procesowe, korzystając z opinii biegłych opartych na metodzie naukowej powinny, oceniając swobodnie dowód, uwzględnić wskazania nauki. Dlatego wskazuje się na „naukową ocenę dowodów w procesie karnym”⁴. Prawidłowa ocena dowodu z opinii biegłego zapobiega przypisywaniu opinii wyjątkowego znaczenia, a nawet bezkrytycznego jej przyjęcia przez organ procesowy, bez własnej i wnikliwej oceny⁵.

Artykuł 233 Kodeks postępowania cywilnego⁶ również wskazuje, iż sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału⁷. Jak wskazał Sąd Najwyższy⁸,

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm. [dalej cyt.: k.p.k.].

³ S. WALTOŚ, P. HOFMAŃSKI, *Proces karny. Zarys systemu*, wyd. XI, Warszawa: LexisNexis 2013, s. 253. Zob. także: Z. ŚWIDA-ŁAGIEWSKA, *Zasada swobodnej oceny dowodów w postępowaniu karnym*, „Państwo i Prawo” 1977, nr 8-9, s. 55-70; TENŻE, *Zasada swobodnej oceny dowodów w polskim procesie karnym*, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski [i in.], Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN 2000, s. 559-569.

⁴ J. WÓJCIKIEWICZ, *Zasada „naukowej oceny dowodów” w polskim procesie sądowym*, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności*, s. 570-576.

⁵ S. KALINOWSKI, *Biegły i jego opinia*, Warszawa: Wydawnictwo Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego 1994, s. 72. Zob. także T. TOMASZEWSKI, *Dowód z opinii biegłego w procesie karnym*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 1998, s. 114.

⁶ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm. [dalej cyt.: k.p.c.].

⁷ T. ERECIŃSKI, *Komentarz do art. 233 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, t. I, wyd. IV, Warszawa: LexisNexis 2012, s. 1097; E. WAŚKOWSKI, *Podręcznik procesu cywilnego: urząd sądów cywilnych, postępowanie sporne*, Wilno: Drukarnia „Zorza” 1932, s. 95-98; W. BERUTOWICZ, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa: PWN 1984, s. 250-251; T. WIŚNIEWSKI, *Przebieg procesu cywilnego*, wyd. II, Warszawa: Wolters Kluwer Polska 2013, s. 74 n.; K. PIASECKI, *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa: LexisNexis 2010, s. 64-77; J. GURGUL, *O swobodnej ocenie opinii biegłego*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 10, s. 34 n.; W. SIEDLECKI, *Zasada swobodnej oceny dowodów*, [w:] J. JODŁOWSKI, W. SIEDLECKI, *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa: PWN 1958, s. 172 n.; W. SIEDLECKI, *Realizacja zasady swobodnej oceny dowodów w polskim procesie cy-*

opinia biegłego podlega ocenie zgodnie z art. 233 k.p.c. na podstawie właściwych dla jej przedmiotu kryteriów, jednak z uwagi na specyficzny charakter dowodu z opinii biegłego ocena ta jest o tyle ograniczona, że nie może wkraczać w zakres wymagający wiedzy specjalnej. Opinia biegłego podlega wprawdzie ocenie zgodnie z art. 233 § 1 k.p.c., ale na podstawie właściwych dla jej przedmiotu kryteriów. Gdyby w rezultacie tej oceny wnioski biegłego nie przekonały sądu, instrumentem pozwalającym na wyjaśnienie kwestii wymagających wiadomości specjalnych może być zażądanie od biegłego dodatkowych informacji, bądź dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego lub zespołu biegłych (art. 286 k.p.c.)⁹. Każda opinia biegłego sądowego jest także jednym z dowodów, którego zasady przeprowadzenia regulują przepisy od art. 278 do art. 291 k.p.c., a ocena takiego dowodu winna być dokonana przez sąd z zachowaniem wymogów art. 233 § 1 k.p.c.¹⁰ Za nieodpowiednie należy uznać oceny sądu sprowadzające się w istocie do podkreślenia pewnych cech zewnętrznych opinii, jak np.: obszerna, wyczerpująca, starannie opracowana¹¹.

Przystępując do omawiania kryteriów oceny dowodu z opinii biegłego nie można pominąć problematyki dowodu naukowego, czyli dowodu z opinii biegłych, którzy na potrzeby postępowania sądowego przeprowadzają badania, opierając się na wiedzy z zakresu najnowszych osiągnięć nauki czy na wcześniej nie stosowanych metodach identyfikacji¹². W polskim postępowaniu sądowym brakuje zasad dopuszczalności i oceny wartości dowodów opartych na specjalistycznych, często nowo opracowanych metodach badawczych. Kodeks postępowania karnego ani kodeks postępowania cywilnego nie zawierają w tym względzie sto-

wilnym, „Nowe Prawo” 1956, nr 4, s. 15 n.; Z. ŚWIEBODA, *Koncentracja i wykorzystanie dowodów w postępowaniu cywilnym (rozpoznawczym)*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1979, nr 11, s. 3 n.; Ł. BŁASZCZAK, K. MARKIEWICZ, E. RUDKOWSKA-ZĄBCZYK [I IN.], *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa: C.H. Beck 2010; Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, Warszawa: C.H. Beck 2015, s. 208 n. i inne.

⁸ Postanowienie SN z dnia 7 listopada 2000 r., sygn. akt I CKN 1170/98, OSNC 2001, nr 4, poz. 64.

⁹ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 3 sierpnia 2012 r., sygn. akt I ACa 217/12, Legalis nr 733687.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 30 października 2003 r., sygn. akt IV CK 138/02, Legalis nr 65145.

¹¹ K. PIASECKI, *Komentarz do art. 233 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. K. Piasecki, A. Marciniak, t. I, wyd. VI, Warszawa: C.H. Beck 2014, s. 951 n.

¹² Zob. P. GIRDWOYŃ, *Nowe metody identyfikacji w praktyce sądowej*, „Jurisprudencja” 2005, nr 66 (58), s. 91; D. KARCZMARSKA, *Dowód naukowy*, [w:] *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, red. R. Kmiecik, Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business 2008, s. 205; A. GABERLE, *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Kraków: Oficyna a Wolters Kluwer business 2010, s. 52.

sownych regulacji, pozostawiając wypracowanie określonych kryteriów judykaturze¹³.

Współczesne systemy prawne wypracowały różne stanowiska wobec dopuszczalności i wykorzystania nowych dowodów naukowych w postępowaniu sądowym. Wskazuje się na trzy systemy weryfikowania dowodu naukowego:

1) system konserwatywny – niedopuszczający nowych dowodów w procesie lub dopuszczający je w ograniczonym zakresie; pozwala to zabezpieczyć proces przed dowodami pseudonaukowymi, ale jednocześnie zamyka go dla nowych metod badawczych, pozwalających na pełniejsze ustalenie prawdy; przykładem takiego stanowiska może być Holandia i Niemcy;

2) system liberalny – dopuszczający nowe dowody przy spełnieniu przez nie określonych kryteriów; przykładem tego rozwiązania są Stany Zjednoczone;

3) system obejmujący kraje, w których brakuje skonkretyzowanych i generalnych kryteriów dopuszczalności nowych metod identyfikacji, do grupy tej można zaliczyć polski system prawny¹⁴.

W tym świetle za słuszne należy uznać stanowisko, iż kryteria sformułowane w procesie amerykańskim wydają się na tyle uniwersalne, że mogłyby być pomocne dla polskich organów wymiaru sprawiedliwości¹⁵. Dopuszczalność nowych dowodów w Stanach Zjednoczonych, określonych w sprawie *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals*¹⁶, uzależnione jest od spełnienia określonych kryteriów: falsyfikacji, recenzji, publikacji, wartości diagnostycznej, standaryzacji oraz powszechnej akceptacji w danej społeczności naukowej. Ustalenie standardu Dauberta znacznie ułatwiło ocenę opinii biegłego, wymagającej często od sędziego wiedzy specjalistycznej, i wywarło tym samym wpływ na orzecznictwo zarówno karne, jak i cywilne¹⁷. Istotne dla ustalenia standardów były także orze-

¹³ Na problem oceny dowodu naukowego, a zwłaszcza na brak wypracowanych przez judykaturę spójnych zasad jego oceny wskazuje raport Helsińskiej Fundacji Prawa Człowieka: B. GRABOWSKA, A. PIETRYKA, M. WOLNY, *Biegli sądowi w Polsce*, Warszawa 2014, http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/04/HFPC_PRB_biegli-sa%CC%A8dowi_w_polsce.pdf [dostęp: 21.01.2015], s. 41-42.

¹⁴ Por. GIRDWOYŃ, *Nowe metody identyfikacji*, s. 93; por. także WALTOŚ, HOFMAŃSKI, *Proces karny*, s. 338-340.

¹⁵ Por. TOMASZEWSKI, *Dowód z opinii biegłego*, s. 125; J. WÓJCIKIEWICZ, *Wstęp*, [w:] *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane*, red. J. Wójcikiewicz, wyd. II, Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business 2007, s. 19-20.

¹⁶ *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, INC.*, 113 S. Ct. 2786 (1993).

¹⁷ *Thompson v. Zimmer Inc.*, 2013 U.S. Dist. LEXIS 137391 (D. Minn. Sept. 25, 2013), *Arizona State Hospital v. Klein*, 296 P.3d 1003 (App. 2013), *Smith v. Ford Motor Co.*, 215 F.3d 713, 717. Także orzeczenia *Green* 1996; *Sanders* 1998. Szerzej na temat przydatności standardu Dauberta: G. EDMOND, D. MERCER, *Daubert and the Exclusionary Ethos: The Convergence of Cor-*

czenia *General Electric Company v. Joiner* (1997)¹⁸ wskazujące, iż nie tylko metodologia badań, ale również wnioski powinny podlegać ocenie sądu, a także *Kumho Tire Company Ltd. v. Carmichael* (1999)¹⁹, gdzie sąd wskazał, iż standard Dauberta odnosi się nie tylko do opinii biegłych opartych na wiedzy naukowej, ale także do opinii wpływających z innej specjalnej wiedzy.

Niniejsze opracowanie będzie próbą zaprezentowania stanowiska polskich sądów powszechnych i Sądu Najwyższego co do kryteriów, jakimi należałoby posługiwać się przy ocenie dowodu z opinii biegłego, a w szczególności opinii opartej na nowej, naukowej metodzie badawczej.

2. KRYTERIA OCENY DOWODU Z OPINII BIEGŁEGO W PROCESIE CYWILNYM

Dowód z opinii biegłego, z uwagi na wiadomości specjalne, jakie są przy nim wymagane, jest dowodem tego rodzaju, iż nie może być zastąpiony inną czynnością dowodową, np. przesłuchaniem świadka. Każda opinia biegłego sądowego jest jednym z dowodów, zasady przeprowadzenia którego regulują przepisy od art. 278 do art. 291 k.p.c., a ocena takiego dowodu winna być dokonana przez Sąd z zachowaniem wymogów art. 233 § 1 k.p.c. Sąd powinien więc ocenić wiarygodność i moc dowodu z opinii biegłego sądowego dokonując oceny tego dowodu według własnego przekonania i na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału.

Mimo braku stałych kryteriów oceny opinii biegłego, często wiążącą się ze skomplikowanymi wiadomościami specjalnymi, z orzecznictwa można ustalić wiele kryteriów ułatwiających sądowi prawidłową jej ocenę. W wielu orzeczeniach zarówno sądów powszechnych, jak i Sądu Najwyższego pojawiają się wytyczne wskazujące, jak należy oceniać sporządzone przez biegłych opinie.

Ustawodawca, odmiennie niż w procesie karnym (art. 200 k.p.k.), nie przewidział w procedurze cywilnej elementów składowych opinii, pozwalających na uznanie jej za poprawną. W zasadzie jedynym ustawowym wymogiem jest posiadanie przez opinię uzasadnienia (art. 285 § 1 k.p.c.).

Zgodnie z orzecznictwem uzasadnienie winno być sformułowane w sposób przystępny i zrozumiały także dla osób nieposiadających wiadomości specjal-

porate and Judicial Attitudes towards the Admissibility of Expert Evidence in Tort Litigation, „Law & Policy” 2004, v. 26, nr 2, s. 231 n.

¹⁸ *General Electric Company v. Joiner*, 522 U.S. 136 (1997).

¹⁹ *Kumho Tire Company Ltd. v. Carmichael*, 119 S. Ct. 1167 (1999).

nych²⁰. Brak w opinii biegłych fachowego uzasadnienia wniosków końcowych uniemożliwia prawidłową ocenę jej mocy dowodowej, powodując, że wydanie orzeczenia na podstawie takiej opinii następuje z naruszeniem granic swobodnej oceny dowodów z art. 233 § 1 k.p.c.²¹.

Trudności uzyskania właściwego waloru dowodu z opinii biegłego dotyczą kwestii jego oceny przez sąd. Specyfika oceny tego dowodu wyraża się w tym, że sfera merytoryczna opinii kontrolowana jest przez sąd, który nie posiada wiadomości specjalnych, w istocie tylko w zakresie zgodności z zasadami logicznego myślenia i wiedzy powszechnej. Bezkrytyczne zaakceptowanie opinii biegłego mogłoby prowadzić do powstania sytuacji rozstrzygnięcia sprawy przez biegłego, nie zaś przez niezawisły sąd²². Nadaje to pierwszorzędne znaczenie, przy tej ocenie, kryterium poziomu wiedzy biegłego. Mimo, że ustawowo opinia biegłego ma moc podobną jak pozostałe dowody i podlega ocenie według art. 233 § 1 k.p.c., to cechy tego dowodu wskazują na szczególne kryteria jego oceny. Mowa o poziomie wiedzy biegłego, podstawach teoretycznych opinii i sposobie motywowania przyjętego w opinii stanowiska. Także stopień stanowczości wyrażonych w niej ocen, zgodność z zasadami logiki i wiedzy powszechnej będzie podstawą oceny wydanej opinii. Sąd z urzędu czy też w następstwie zarzutów stron, nie podziela-
jąc według wskazanych kryteriów opinii biegłego i pozbawiając ją mocy dowodowej, powinien powołać innego biegłego²³. Jeżeli zatem w sprawie wydane zostały dwie opinie biegłych, a ich konkluzje są odmienne, to wprawdzie do sądu orzekającego należy ocena każdej z wydanych opinii i uznanie jednej z nich za wiarygodną, przy odrzuceniu drugiej, to jednak nie ulega wątpliwości, że nie w każdej sprawie jest to możliwe. Sąd bowiem nie dysponuje tak specjalistycznymi wiado-

²⁰ Wyrok SN z dnia 29 lipca 1999 r., sygn. akt II UKN 60/90, niepubl.

²¹ Wyrok SN z dnia 7 grudnia 1994 r., sygn. akt II URN 43/94, OSNP 1995, nr 8, poz. 102.

²² T. ERECIŃSKI, *Komentarz do art. 278 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. I, s. 1178.

²³ Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 maja 2014 r. (sygn. akt II CSK 441/13, LEX nr 1504552), nie ma dowolności w powoływaniu kolejnych biegłych (art. 286 k.p.c.). U podstaw takiej decyzji leżeć powinny racjonalne argumenty, takie np. jak: niejasność, niezupełność czy sprzeczności występujące w opiniach. W szczególności nie ma uzasadnienia wniosek o powołanie kolejnego biegłego jedynie w sytuacji, gdy złożona opinia jest niekorzystna dla strony. W judykaturze utrwalił się pogląd, iż sąd nie jest zobowiązany dopuścić dowód z opinii kolejnego biegłego, czy też opinii instytutu tylko z tej przyczyny, że dotychczasowa opinia była dla strony niekorzystna (tak wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 465/06, OSP 2008, Nr 11, poz. 123; z dnia 27 lipca 2010 r., sygn. akt II CSK 119/10, niepubl. i z dnia 20 marca 2014 r., sygn. akt II CSK 296/13, nie publ.). W wyroku z dnia 10 stycznia 2002 r. (sygn. akt II CKN 639/99, Legalis) Sąd Najwyższy wskazał, że dopuszczenie dodatkowej opinii w takiej sytuacji prowadziłyby bowiem do uwzględnienia kolejnych wniosków strony dopóty, dopóki nie zostałaby złożona opinia w pełni ją zadowalająca, co jest niedopuszczalne.

mościami z danej dziedziny, by rozstrzygać spór między osobami zawodowo do tego przygotowanymi i mającymi wieloletnie doświadczenie w danej specjalności. Dalej wskazać należy na stanowisko doktryny, akcentowane przez E. Rudkowską-Ząbczyk, że własne wiadomości specjalne posiadane przez danego sędziego nie mogą być wykorzystywane zamiast opinii biegłego dla wyrażenia przez sąd fachowej oceny faktów²⁴. W takiej bowiem sytuacji nie tylko dojdzie do niedopuszczalnego połączenia funkcji sędziego i biegłego, ale przede wszystkim strony zostaną pozbawione możliwości zadawania biegłemu pytań i krytykowania danego poglądu. Tym bardziej, że sąd swoją ocenę faktów przedstawia dopiero w uzasadnieniu orzeczenia, co powoduje, iż ich krytyka może nastąpić jedynie w drodze dopuszczalnych w danym przypadku środków zaskarżenia. Niewątpliwie jednak specjalistyczna wiedza sędziego może być przez niego wykorzystana w ocenie opinii biegłego jako środka dowodowego. W razie negatywnych ustaleń w tym zakresie sąd nie może poprzestać na pominięciu dowodu z danej opinii, lecz dla wyjaśnienia kwestii spornych powinien dopuścić dowód z opinii innego biegłego sądowego lub zespołu biegłych. W przypadku zaś konieczności przeprowadzenia skomplikowanych badań, w szczególności, gdy w przedstawionych opiniach biegłych będą zachodziły znaczne sprzeczności, sąd powinien rozważyć dopuszczenie dowodu z opinii instytutu naukowego lub naukowo-badawczego. Ocena tego dowodu nie może niewątpliwie wykraczać poza przedmiot objęty opinią biegłego, tj. poza oceną okoliczności wymagających wiadomości specjalnych, gdyż opinia biegłego ma jedynie na celu ułatwienie sądowi należytej oceny zebranego w sprawie materiału wtedy, gdy potrzebne są do tego wiadomości specjalne. Nie może ona natomiast sama być źródłem materiału faktycznego sprawy, ani tym bardziej stanowić podstawy ustalenia okoliczności będących przedmiotem oceny biegłego²⁵.

Dla podkreślenia istnienia swobodnej zasady oceny dowodu z opinii biegłego zaznaczyć należy, iż dowód ten, mimo specyficznego charakteru i wiedzy specjalistycznej nie może stanowić jedynej podstawy orzeczenia sądu²⁶. Najczęściej wskazywane w judykaturze kryteria oceny dowodu z opinii biegłego są następujące:

²⁴ E. RUDKOWSKA-ZĄBCZYK, *Komentarz do art. 278 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, BeckOn 2014, <https://sip.legalis.pl> [dostęp: 20.01.2015].

²⁵ Szerzej A. GÓRA-BŁASZCZYKOWSKA, *Opinia biegłego w postępowaniu cywilnym*, „Edukacja Prawnicza” 2005, nr 1, s. 3.

²⁶ Wyrok SN z dnia 28 lutego 1977 r., sygn. akt II CR 44/77, LEX nr 7916.

1) „zasady logiki i poziom wiedzy biegłego” – opinia sporządzona przez biegłego powinna być logiczna i wynikać z przedstawionego wywodu myślowego²⁷. Mimo, że opinia biegłego podlega ocenie tak jak inne dowody według art. 233 § 1 k.p.c., kryteria oceny tego dowodu są szczególne, mianowicie poziom wiedzy biegłego, stanowczość wyrażanych w niej ocen, a także zgodność z zasadami logiki i wiedzy powszechnej²⁸. Kontrola opinii biegłego powinna polegać zatem na sprawdzeniu prawidłowości rozumowania, z uwzględnieniem wymagań logiki i zasad doświadczenia życiowego, co dokonywane jest w uzasadnieniu²⁹. Jak wskazał w wyroku z dnia 23 lipca 2014 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie³⁰, sąd ocenia opinie biegłych pod kątem ich logiki, spójności oraz tego, czy odpowiadają na postawione tezy dowodowe. Istotną rolę odgrywa także stopień zaufania do wiedzy reprezentowanej przez biegłego³¹. Specyfika oceny tego dowodu wyraża się w tym, że sfera merytoryczna opinii kontrolowana jest przez sąd, który nie posiada wiadomości specjalnych, w istocie tylko w zakresie zgodności z zasadami logicznego myślenia i wiedzy powszechnej³². Biegły powinien dysponować wysokim, profesjonalnym poziomem wiedzy w dziedzinie stanowiącej jego specjalność. Na bazie ogólnego postępu nauki zwiększa się stopień specjalizacji i odrębności w jej poszczególnych dziedzinach, które chociaż nierzadko wyrosłe z jednego pnia stają się z czasem oddzielnymi specjalnościami. O tego rodzaju bliskości dziedzin, a zarazem ich odrębności, można mówić np. w odniesieniu do rolnictwa – definiowanego jako dziedzina wytwórczości materialnej człowieka, której celem jest uzyskanie produktów roślinnych i zwierzęcych w wyniku uprawy roślin (agrotechnika) i hodowli zwierząt (zootechnika), lecz także jako zespół nauk rolniczych – oraz ogrodnictwa stanowiącego dział gospodarstwa wiejskiego, obejmujący warzywnictwo, sadownictwo oraz uprawę i hodowlę roślin ozdobnych³³. Biegły, sporządzając opinię, powinien posiadać odpowiedni poziom wie-

²⁷ Szerzej W. MARUCZYŃSKI, *Dowód z biegłych*, „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości” 1965, nr 4, s. 39 n.; S. DALKA, *Opinia biegłego oraz opinia instytutu naukowego lub naukowo-badawczego w procesie cywilnym*, „Nowe Prawo” 1987, nr 10, s. 76 n.; J. TUREK, *Biegły sądowy i jego czynności*, „Monitor Prawniczy” 2007, nr 24, s. 1358 n.

²⁸ Postanowienie SN z dnia 7 listopada 2000 r., sygn. akt I CKN 1170/98, OSNC 2001, nr 4, poz. 64.

²⁹ Szerzej MARUCZYŃSKI, *Dowód z biegłych*, s. 47.

³⁰ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 23 lipca 2014 r., sygn. akt III AUa 462/13, LEX nr 1527191.

³¹ W. OSSOWSKI, *Uwagi o korzystaniu z biegłych w sprawach cywilnych*, „Nowe Prawo” 1960, nr 10, s. 1350.

³² Postanowienie SN z dnia 7 listopada 2000 r., sygn. akt I CKN 1170/98, OSNC 2001, nr 4, poz. 64; wyrok SN z dnia 15 listopada 2002 r., sygn. akt V CKN 1354/00, LEX nr 77046.

³³ Uzasadnienie wyroku SN z dnia 15 listopada 2002 r., sygn. akt V CKN 1354/00, LEX nr 77046.

dzy pozwalający mu merytorycznie przedstawić wywód z zakresu wiadomości specjalnych. Przedmiotem opinii biegłego nie jest przedstawienie faktów, lecz ich ocena na podstawie wiedzy fachowej. Opinia taka nie podlega ocenie jak dowód na stwierdzenie faktów na podstawie kryterium prawdy i fałszu³⁴. Z tego względu mniejsze znaczenie mają oceny stron co do faktów będących przedmiotem opinii. Tym bardziej, że ocena sądu nie może wkraczać w sferę wiedzy specjalistycznej i nie może sąd oceniać opinii biegłego pod kątem zgodności z przedstawionym materiałem, np. dokumentacją medyczną czy prowadzonym leczeniem. Tym samym biegły nie wskazuje oceny samego np. stanu zdrowia czy uzyskania określonej ceny za nieruchomości, a jedynie prawidłowość zastosowanych procedur przy ustalaniu tegoż stanu zdrowia czy wyliczenia wartości nieruchomości. Aby zatem opinia biegłego była przydatna dla postępowania, powinien on dysponować wiedzą teoretyczną, wieloletnią praktyką i wykształceniem;

2) „**jednolitość i powszechność metody**” – w wyroku SN z dnia 12 grudnia 1974 r.³⁵, odnosząc się do oceny nowego rodzaju dowodu, jakim są badania antropologiczne, wskazał, iż ekspertyza taka, jeśli wykazuje większe prawdopodobieństwo ojcostwa innego mężczyzny niż pozwany, wymaga uzupełnienia przez zasięgnięcie dodatkowej opinii biegłego antropologa w celu wyjaśnienia, czy ekspertyza antropologiczna w sprawie spornego ojcostwa opiera się na jednolitej i powszechnie przyjętej metodzie badawczej obejmującej swym zasięgiem stałe układy cech morfologicznych i stałe ich elementy, czy też istnieją w zakresie omawianych badań różne odmienne metody stosowania przez poszczególne instytuty (zakłady) antropologiczne, posługujące się różnymi kryteriami doboru układów cech i elementów i ewentualnie różnymi kryteriami ocennymi. W tym drugim wypadku byłoby konieczne, w celu uzyskania większej pewności otrzymania prawidłowego wyniku, przeprowadzenie dowodu z ponownej ekspertyzy wykonanej przez inny zakład antropologiczny. Także oceniając dowód z DNA Sąd Najwyższy – tworząc standardy oceny metody identyfikacji – wskazał, iż „opracowana w połowie lat osiemdziesiątych metoda genetycznej identyfikacji człowieka, w Polsce została wprowadzona, w celu ustalenia ojcostwa, dopiero w ostatnich latach i od 1991 r. stosowana jest przez niektóre tylko zakłady naukowe. Dlatego też trudno mówić o powstaniu już bogatego materiału empirycznego zgodnego z przyjętą teorią i o dużym doświadczeniu praktycznym zakładów wdrażających badania. Stosowanie różnych technik i skomplikowany charakter badań wymagają od osób uczestniczących w ekspertyzie dużej ostrożności w oce-

³⁴ Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 18 kwietnia 2013 r., sygn. akt I ACa 541/13, Legalis nr 736189.

³⁵ Sygn. akt III CRN 305/74, LEX nr 7630.

nie uzyskanych wyników, pozostawiając pewien margines dla uzasadnienia potrzeby weryfikacji, jaką zapewniają powtórne badania przez inny zespół naukowy³⁶. Zatem metoda taka powinna być stosowana w instytucie naukowym, winno się ją praktykować odpowiednio długo, ze względu na konieczność nabrania doświadczenia praktycznego jej stosowania, oraz metoda powinna być zgodna z przyjętą teorią, zaś wyniki powinny być weryfikowane przez badania innego zespołu naukowego³⁷;

3) „**pewność wyników badań naukowych**” – sąd dążąc do wykrycia prawdy i poczynienia właściwych ustaleń faktycznych, winien wykorzystać wyniki najnowszych badań naukowych, jeśli tylko wyniki te są dostatecznie pewne³⁸. J. Pieter³⁹ pojęcie badań naukowych rozpatruje w ujęciu szerokim i wąskim. W szerokim ujęciu określa, że są to czynności zmierzające do ustalenia prawdy w danej i o danej rzeczywistości. Są to przede wszystkim czynności poszukiwania i uzasadniania prawdy w obrębie globalnie rozwiązywanego problemu badawczego. Badania naukowe w wąskim ujęciu sprowadzają się do konkretnych czynności badawczych mających na celu poznanie nieznanych lub mało znanych zdarzeń, przemian i ich przyczyn, przebiegu lub skutków stanowiących fragment z większej rzeczywistości⁴⁰. Problematyka wykorzystywanych wiadomości specjalnych i ich jakość staje się coraz bardziej zauważalna w środowisku prawniczym, dla którego najistotniejsza jest przecież wiarygodność, a zarazem powtarzalność uzyskiwanych wyników badań. Biegły winien też bezwzględnie wymienić wszystkie metody, przy użyciu których przeprowadził badania. Brak, w uzasadnionych przypadkach, badań za pomocą testów nie dyskwalifikuje automatycznie opinii biegłego, może zostać wykorzystany wywiad, obserwacja, analiza wyników badań medycznych. Proces prowadzenia dowodu z opinii biegłego podlega jednak pewnym uwarunkowaniom, zarówno metodologicznym, jak i formalnoprawnym. Tam, gdzie jest to możliwe, wskazane jest podanie w opinii informacji o swoistości i czułości testu diagnostycznego, jak również wartości liczbowych prawdopodobieństwa *a posteriori* wraz z jego interpretacją. Takie podejście jest stosowane np. przy genetycznych badaniach identyfikacyjnych z wykorzystaniem DNA. Natomiast, np. arbitralnie ustala się dla potrzeb postępowań odszkodowawczych procent uszczerbku na zdrowiu, przypisany do różnych uszkodzeń ciała (np. trwałe

³⁶ Wyrok SN z dnia 16 lutego 1994 r., sygn. akt II CRN 176/93, OSNC 1994, nr 10, poz. 197.

³⁷ GIRDWOYŃ, *Nowe metody identyfikacji*, s. 94 n.

³⁸ Wyrok SN z dnia 25 lutego 1975 r., sygn. akt II CR 898/74, LEX nr 7663.

³⁹ J. PIETER, *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa: PWN 1975, s. 71 n.; TENŻE, *Z zagadnień pracy naukowej*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1974, s. 24.

⁴⁰ T. WIDŁA, *Ocena dowodu z opinii biegłego*, Katowice: Uniwersytet Śląski 1992, s. 145 n.

kalectwo, utrata słuchu itd.), kiedy to nie można tu mówić o procentach *sensu stricto*. Ze względu na fakt, że znajomość aktualnie przyjętej metodyki postępowania nie musi być powszechna (zarówno dla stron postępowania, jak i dla sądu), wydaje się być wskazane dokładne informowanie w opinii o przyczynach takiej, a nie innej kategoryczności wniosków. Zakres badań pozostaje oczywiście w bezpośrednim związku z problemem, który został wskazany w postanowieniu o przeprowadzeniu opinii biegłego. Różnorodność spraw, w których powołuje się biegłych, powoduje, że nie jest możliwe wskazanie jednego, ogólnie obowiązującego schematu badania, a tym bardziej metod, które biegły powinien zastosować;

4) „**fachowość, rzetelność, logiczność**” – w kodeksie postępowania cywilnego nie ma zawartego, jasno sformułowanego, wymogu rzetelności opinii. Nie ma też przewidzianych żadnych procedur kontrolnych, ukierunkowanych na sprawdzenie jej rzetelności. Jedynie kodeks postępowania karnego normuje sytuację, gdy opinia jest niepełna lub niejasna albo gdy zachodzi sprzeczność w samej opinii lub między różnymi opiniami w tej samej sprawie (art. 201 k.p.k.). Jedynie w tych przypadkach można wezwać ponownie tego samego biegłego lub powołać innego. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 grudnia 1990 r.⁴¹, sąd może oceniać opinię biegłego pod względem fachowości, rzetelności czy logiczności. Może pomijać oczywiste pomyłki czy błędy rachunkowe. Nie może jednak nie podzielać poglądów biegłego, czy w ich miejsce wprowadzać własnych stwierdzeń. Sąd powinien ocenić taką opinię w oparciu o cały zebrany w sprawie materiał pod kątem tego, czy biegły w opinii ustosunkował się do wynikających z innych dowodów faktów mogących stanowić podstawę ocen oraz czy – opierając się na tym materiale – w sposób logiczny i jasny przedstawia tok rozumowania prowadzący do sformułowania określonych wniosków⁴². Sąd nie może odnieść się tylko do konkluzji, ale powinien sprawdzić poprawność poszczególnych elementów, które decydują o prawidłowych wnioskach końcowych⁴³. Zatem opinia biegłego powinna zostać wydana po szczegółowym przeanalizowaniu podstawy stanowiącej źródło wiedzy specjalistycznej, np. dokumentacji medycznej. Wynikające na tej podstawie wnioski powinny być jasne i spójne, a przede wszystkim logicznie uzasadnione. Opinia biegłego jako dowód jest oparta na wiadomościach specjalnych, jednakże podlega ocenie sądu w oparciu o cały zebrany materiał w sprawie i konieczne jest zatem stwierdzenie, czy w opinii biegły ustosunkował się do wynikających z innych dowodów faktów mogących stanowić

⁴¹ Sygn. akt I PR 148/90, OSP 1991, nr 11, poz. 300.

⁴² Wyrok SA w Szczecinie z 9 maja 2013 r., sygn. akt III AUa 151/12, LEX nr 1386242.

⁴³ Orzeczenie SN z dnia 3 listopada 1976 r., sygn. akt IV CR 481/76, OSNCP 1977, nr 5-6, poz. 102; orzeczenie SN z dnia 12 listopada 1970 r., sygn. akt I PR 350/69, Biul. SN 1971, nr 1, poz. 5.

podstawę ocen w opinii zawartych oraz czy opierając się na tym materiale w sposób logiczny i jasny przedstawia tok rozumowania prowadzący do sformułowanych w niej wniosków⁴⁴. Oczywiście sąd nie może oprzeć oceny opinii biegłego na podstawie samej konkluzji, ale powinien prześledzić poprawność poszczególnych elementów składających się na trafność wniosków końcowych⁴⁵. Kontrola opinii biegłego powinna zatem polegać na sprawdzeniu prawidłowości z punktu widzenia wymagań logiki i zasad doświadczenia życiowego, czyli rozumowania przeprowadzonego w uzasadnieniu doprowadzającego do wydania takiej opinii⁴⁶. Dla oceny opinii biegłego sądowego znaczenie ma to, czy w sposób rzetelny i jednoznaczny udziela ona odpowiedzi na zadane przez sąd pytanie, dotyczące istotnej z punktu widzenia rozstrzygnięcia w danej sprawie kwestii, która wymaga pozaprawnej specjalistycznej wiedzy fachowej⁴⁷;

5) „**atest pracowni**” – niewątpliwie kryterium jakości i standaryzacji ekspertyz ma przydatność dla spraw cywilnych i prawidłowo przeprowadzone badanie przez atestowany sprzęt ma istotne znaczenie dla prawidłowo wydanego rozstrzygnięcia. Akredytacja natomiast stanowi oficjalne potwierdzenie trzeciej strony, że laboratorium działa zgodnie z udokumentowanym systemem zarządzania i posiada kompetencje do wykonywania badań wskazanych w zakresie akredytacji. Zasady te określono w międzynarodowych normach oraz wytycznych, które uściślają wymagania dla jednostek akredytujących i jednostek organizacyjnych podlegających temu procesowi. Akredytacja jest formalnym potwierdzeniem kompetencji organizacji (np. laboratorium) w określonym obszarze – zwanym zakresem akredytacji. Celem akredytacji jest: potwierdzanie kompetencji jednostek certyfikujących, kontrolujących, oraz laboratoriów badawczych i pomiarowych, a tym samym umożliwienie uznawania wyrobów i usług na rynkach europejskich i światowych, a także osiągnięcie akceptacji akredytowanych certyfikatów oraz wyników badań i wzorcowań w Europie i w wymiarze globalnym⁴⁸. Takie kryterium może mieć znaczenie w postępowaniach z zakresu szkód medycznych, uszkodzeń ciała, czy w procesach o ustalenie ojcostwa, gdzie przeprowadza się badania genetyczne⁴⁹. W wyroku z 27 listopada 1996 r.⁵⁰, Sąd Najwyższy stwier-

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 24 maja 2005 r., sygn. akt V CK 659/04, LEX nr 180821.

⁴⁵ Orzeczenie SN z dnia 3 listopada 1976 r., sygn. akt IV CR 481/76, OSNCP 1977, nr 5-6, poz. 102.

⁴⁶ Wyrok SN z dnia 15 czerwca 1970 r., sygn. akt I CR 224/70, Biul. SN 1970, nr 11, poz. 203.

⁴⁷ Wyrok SN z dnia 15 grudnia 2004 r., sygn. akt I UK 108/04, LEX nr 1110933.

⁴⁸T. BEDNAREK, *Akredytacja laboratoriów wydających opinie kryminalistyczne*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr, s. 138 n.

⁴⁹ Szerzej Z. SZCZERKOWSKA, *Badania biologiczne w sądowym ustalaniu ojcostwa*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 1998; W. STROJANOWSKA, D. MIŚCICKA-ŚLIWKA, *Do-*

dził, że dowód z zakończonych wynikiem pozytywnym badań kodu genetycznego posiada pełną wartość poznawczą i dowodową wtedy, gdy badania przeprowadziła pracownia działająca w ramach katedry naukowej albo legitymująca się atestem. Sąd ma obowiązek wszechstronnie ocenić całokształt materiału dowodowego i od obowiązku tego nie zwalnia go fakt, że w istniejącym stanie wiedzy jakiś określony rodzaj dowodu (np. wyniki badania kodu genetycznego DNA) cieszy się opinią szczególnie wiarygodnego (pewnego). Stanowisku takiemu dał wyraz Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 lutego 1994 r.⁵¹, w którego uzasadnieniu przeciwstawił się takiemu eksponowaniu dowodu z wyników badań kodu genetycznego DNA, które prowadzi do zrezygnowania bądź choćby tylko ograniczenia wykorzystania innych dowodów, a także wskazał na celowość powtórzenia badań genetycznych dla ich sprawdzenia, a to wobec stosunkowo krótkiego okresu ich stosowania w Polsce (od 1991 r.), co przesądza o niewielkim zasobie doświadczeń. Zauważyć wprawdzie trzeba, że zasób ten zwiększa się w miarę upływu lat, ale stale aktualna jest konieczność oficjalnego stwierdzenia, czy dana pracownia wykonująca badania rzeczywiście posiada doświadczenie, wyposażenie i kwalifikowanych pracowników – co może być stwierdzone tylko w trybie atestacji. Problem tego standardu jest doniosły szczególnie w obliczu faktu, iż w Polsce ekspertyzy wykonywane są także przez prywatnych biegłych nie wykonujących badań w ramach instytucji o ustalonym statusie naukowo-badawczym i istnieje problem pracowni niepoddających się akredytacji, nieuczestniczących w testach i trudnością zapewnienia jakości⁵²;

6) „**zupełność opinii i kompletność**” - opinia biegłego tak, jak każdy inny dowód, podlega ocenie sądu orzekającego tak, co do jej zupełności i zgodności z wymaganiami formalnymi, jak i co do jej mocy przekonywującej⁵³. Istotne jest zatem uzasadnienie opinii pozwalające na sprawdzenie przez sąd logicznego toku rozumowania biegłego, sformułowane w sposób przystępny i zrozumiałe także dla osób nieposiadających wiadomości specjalnych (art. 278 § 1 w zw. z art. 285 § 1 k.p.c.)⁵⁴. Zupełność (kompletność i dokładność) oraz komunikatywność (zrozumiałość i jasność) tej opinii są warunkiem dokonania rzetelnej oceny opinii bie-

wód z badań DNA a inne dowody w procesach o ustalenie ojcostwa, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze 2000 i inne.

⁵⁰ Wyrok SN z dnia 27 listopada 1996 r., sygn. akt I CKU 27/96, LEX nr 50561.

⁵¹ Sygn. akt II CRN 176/93, OSN ICAP 1994 nr 10, poz. 197.

⁵² J. WÓJCIKIEWICZ, *Dowód naukowy w procesie sądowym*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 2000, s. 17.

⁵³ Wyrok SN z dnia 17 maja 1974 r., sygn. akt I CR 100/74, LEX nr 7497.

⁵⁴ T. DEMENDECKI, *Komentarz do art. 278 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa: Wolters Kluwer 2013, s. 329.

głego. Organ procesowy, oceniając opinię biegłego, może dojść do wniosku, że opinia biegłego jest niepełna lub niejasna albo że zachodzi sprzeczność w samej opinii. Opinia jest „niepełna”, jeżeli nie udziela odpowiedzi na wszystkie postawione biegłemu pytania, na które zgodnie z zakresem wiadomości specjalistycznych i udostępnionych mu materiałów dowodowych może oraz powinien udzielić odpowiedzi, lub jeżeli nie uwzględnia wszystkich istotnych dla rozstrzygnięcia okoliczności, albo też nie zawiera uzasadnienia wyrażonych w niej ocen i poglądów. Natomiast opinią „niejasną” jest taka, której sformułowanie nie pozwala na zrozumienie wyrażonych w niej ocen i poglądów, a także sposobu dochodzenia do nich, lub zawierająca wewnętrzne sprzeczności, posługująca się nielogicznymi argumentami, itp. Obowiązkiem sądu jest tym samym przeprowadzenie analizy i oceny takiego dowodu z punktu widzenia zasad logicznego rozumowania oraz sprawdzenie zupełności opinii, kompletności materiałów będących jej podstawą, poprawności zastosowanych metod badawczych i przyjętych sposobów wnioskowania⁵⁵;

7) „**stanowczość opinii**” – dla sądu, który korzysta z wiadomości specjalnych istotne jest stanowcze przedstawienie przez biegłego wiadomości specjalnych pozwalające sądowi ocenić w sposób stanowczy dany zakres wiedzy specjalistycznej. Sposób motywowania i stopień stanowczości wyrażonych w niej wniosków ma istotne znaczenie dla wykorzystania opinii przez sąd. Wnioski biegłego wyrażone w opinii, co do zasady powinny być jednoznaczne i stanowcze. Jeżeli jednak ze względu na nieustalenie wszystkich istotnych okoliczności faktycznych albo ze względu na aktualny stan wiedzy przedstawienie kategorycznego stanowiska jest niemożliwe, biegły winien wskazać stopień prawdopodobieństwa. Sąd musi znać również przesłanki, które doprowadziły do wydania opinii. Wielokrotnie w orzeczeniach Sąd Najwyższy i sądy odwoływały się do konieczności formułowania stanowczych wniosków⁵⁶. Brak fachowego uzasadnienia wniosków końcowych uniemożliwia prawidłową ocenę jej mocy dowodowej⁵⁷. Jeżeli opinia biegłego jest tak kategoryczna i tak przekonywająca, że sąd określoną okoliczność uznaje za wyjaśnioną, to nie ma obowiązku dopuszczania dowodu z dalszej

⁵⁵ R. KACZOR, *Etapy i kryteria oceny opinii biegłego w postępowaniu karnym*, „Prokurator” 2010, nr 1-2, s. 54-55.

⁵⁶ Postanowienie SN z dnia 7 listopada 2000 r., sygn. akt I CKN 1170/98, OSNC 2001, nr 4, poz. 64, Legalis nr 49256; wyrok SA w Poznaniu z dnia 8 stycznia 2013 r., sygn. akt III AUa 903/12, Legalis nr 733951; wyrok SA w Rzeszowie z dnia 20 grudnia 2012 r., sygn. akt I ACa 402/12, Legalis nr 698037; czy postanowienie SN z dnia 19 kwietnia 2005 r., sygn. akt I UK 318/04, Legalis nr 287302.

⁵⁷ Wyrok SN z dnia 7 grudnia 1994 r., sygn. akt II URN 43/94, OSNP 1995, nr 8, poz. 102.

opinii biegłych⁵⁸. Dowód z opinii biegłego podlega ocenie poprzez kryterium stanowczości i przejrzystości zawartych w opinii wniosków, kompletności opinii i argumentacji użytej na uzasadnienie wniosków końcowych⁵⁹. Zatem opinia biegłego powinna zawierać argumenty wskazujące na prawidłowość sformułowanych w niej wniosków końcowych. Natomiast, co zostało podkreślone w orzecznictwie⁶⁰, okoliczność, że biegły w swej opinii ustosunkował się do różnych sytuacji, i w zależności od tego, jakie ustalenia zostaną dokonane ostatecznie przez sąd, jest zaletą, nie zaś wadą opinii⁶¹.

Specyfika oceny dowodu z opinii biegłych wyraża się w tym, że sfera merytoryczna opinii kontrolowana jest przez sąd, który nie posiada wiadomości specjalnych, tylko w zakresie zgodności z zasadami logicznego myślenia, doświadczenia życiowego i wiedzy powszechnej. Kryteria oceny tego dowodu stanowią również: poziom wiedzy biegłego, podstawy teoretyczne opinii, sposób motywowania sformułowanego w niej stanowiska oraz stopień stanowczości wyrażonych w niej ocen⁶². Opinia biegłego powinna być uzasadniona w sposób umożliwiający jej sądową kontrolę (art. 285 § 1 k.p.c.)⁶³. Uzasadnienie opinii biegłego powinno wskazywać m.in. opis sposobu i metody badania oraz jego podstawy. Zastrzeżenia stron mogą dotyczyć także tych elementów opinii, jeżeli wpłynęły one na wnioski biegłego. Niemniej jednak brak ujednoczonych standardów utrudnia realizację prawidłowej funkcji opinii biegłego.

3. KRYTERIA OCENY DOWODU Z OPINII BIEGŁEGO W PROCESIE KARNYM

Ocena dowodu z opinii biegłego była wielokrotnie przedmiotem orzeczeń sądów powszechnych i Sądu Najwyższego. Z szeregu judykatów dotyczących tego zagadnienia wybrane zostały te, które podkreślają dyrektywy odnoszące się do kryteriów oceny dowodu z opinii biegłego w procesie karnym:

1) „wymagania współczesnej wiedzy” – opinia biegłego podlega ocenie sądu, jak każdy inny dowód, zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów określo-

⁵⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 12 lutego 2013 r., sygn. akt I ACa 980/12, LEX nr 1293767.

⁵⁹ Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 20 grudnia 2012 r., sygn. akt I ACa 402/12, Legalis 698037.

⁶⁰ Orzeczenie SN z dnia 18 stycznia 1966 r., sygn. akt II PR 48/65, niepubl.

⁶¹ T. TOMASZEWSKI, *Wartość niekategorycznych opinii biegłych*, „Nowe Prawo” 1981, nr 9, s. 64 n.

⁶² Wyrok SA w Szczecinie z dnia 10 czerwca 2014 r. sygn. akt III AUa 1020/13, LEX nr 148057.

⁶³ Wyrok SN z dnia 19 maja 1998 r., sygn. akt II UKN 55/98, OSNP 1999, Nr 10, poz. 35.

ną w art. 7 k.p.k.⁶⁴. Zgodnie z postanowieniem SN z dnia 20 lipca 1977 r.⁶⁵ i wyrokiem SN z dnia 6 maja 1983 r.⁶⁶, przy ocenie dowodu z opinii biegłego należy kierować się „wymaganiami współczesnej wiedzy”. Wymóg ten sformułował również Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 listopada 2000 r.⁶⁷ oraz w wyroku z dnia 17 grudnia 2008 r.⁶⁸, w których zaleca merytoryczne zweryfikowanie dowodu z opinii biegłego uwzględniające „obecny stan nauki” i „aktualny stan wiedzy w danej dziedzinie”. Kryterium to przywołuje też wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 czerwca 2003 r.⁶⁹, w którym Sąd uznaje, że „uwzględnienie w ocenie dowodów «wskazań wiedzy» ma odniesienie nie tylko do pewnego poziomu wiedzy ogólnej, którą organ procesowy dysponuje i wykorzystuje w procesie weryfikacji przeprowadzonych dowodów, ale również do wiedzy specjalnej, której organ procesowy nie posiada, a którą dostarcza mu opinia biegłego lub biegłych”. Ustawodawca w art. 7 k.p.k., wśród czynników, które mają wpływ na przekonanie organów postępowania wymienia, „wskazania wiedzy”, czyli stan nauki z danej dziedziny. Swobodna ocena dowodów uwzględniająca to kryterium odnosi się zarówno do wiedzy, którą dysponuje organ procesowy – tzw. wiedzy ogólnej, jak również do wiedzy specjalnej, którą dostarcza organowi procesowemu opinia biegłego, a ten rodzaj wiedzy określony został w kodeksie postępowania karnego jako „wiadomości specjalne”⁷⁰. Ocena dowodów powinna być zgodna z najnowszymi i wiarygodnymi wynikami badań naukowych, a w szczególności winna wykorzystywać osiągnięcia naukowe⁷¹;

2) „**metodologiczna nienaganność metody**” – kryterium to zostało sformułowane przez SN w wyroku z dnia 5 listopada 1999 r.⁷², w którym Sąd uznał, że przy ocenie identyfikacji osmologicznej, „całkowicie nowej i praktycznie nie zweryfikowanej jeszcze metody kryminalistycznej”, należy uznać, aby dowód ten

⁶⁴ Wyrok SN z dnia 30 stycznia 1974 r., sygn. akt II KR 194/73, LEX nr 21611 oraz wyrok SN z dnia 12 października 2006 r., sygn. akt IV KK 236/06, OSNwSK 2006, nr1, poz. 1958.

⁶⁵ Postanowienie SN z dnia 20 lipca 1977 r., sygn. akt V KZ 54/77, OSNKW 1977, nr 9, poz. 108.

⁶⁶ Wyrok SN z dnia 6 maja 1983 r., sygn. akt IV KR 74/83, OSNKW 1983, nr 12, poz. 102, LEX nr 19886.

⁶⁷ Wyrok SN z dnia 6 listopada 2000 r., sygn. akt IV KKN 477/99, „Orzecznictwo Prokuratury i Prawa” 2001, nr 4, poz. 9.

⁶⁸ Wyrok SN z dnia 17 grudnia 2008 r., sygn. akt II KK 140/08, LEX nr 486186.

⁶⁹ Wyrok SA w Lublinie z dnia 24 czerwca 2003 r., sygn. akt II Aka 96/03, OSA 2005, nr 7, poz. 43.

⁷⁰ J. SKORUPKA, *Zasada swobodnej oceny dowodów i zasada legalnej oceny dowodów*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, red. P. Wiliński, t. III, cz. 2, Warszawa: LexisNexis Polska 2014, s. 1190-1191.

⁷¹ WALTOŚ, HOFMAŃSKI, *Proces karny*, s. 253.

⁷² Sygn. akt V KKN 440/99, OSNKW 1999, nr 11-12, poz. 76.

był „przeprowadzony z punktu widzenia metodologicznego w nienaganny wręcz sposób” (pogląd ten został powtórzony w wyroku SN z 28 lipca 2005 r.⁷³). Sąd wskazał jednocześnie szczegółowe kryteria odnoszące się do oceny ekspertyzy osmologicznej, ingerując tym samym w metodykę tego badania⁷⁴. Metodyka dostarcza standardów, jakimi powinien kierować się biegły wykonujący określone badania, ustala pewien algorytm badawczy oraz zasady interpretacji otrzymanych wyników. Skutkiem nie dopracowanej, czy wręcz błędnej metodyki badań będzie wadliwa opinia. Orzecznictwo odniosło się również do autonomii biegłego, a stanowisko w tym względzie wyraża wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 1982 r.⁷⁵, w którym podniesiono, iż „potrzeba przeprowadzenia stosownych badań i ich zakresu – choć pozostaje pod kontrolą organu procesowego kierującego badaniem biegłych – należy do «wiadomości specjalnych»”. Podobne stanowisko odczytać można w wyroku z dnia 5 sierpnia 2008 r.⁷⁶: „Przepisy procedury karnej nie określają i nie mogą określać zakresu i metod badań specjalistycznych przeprowadzonych przez biegłych, w tej bowiem materii zasadnicze znaczenie mają specjalistyczne kwalifikacje biegłych”⁷⁷. Doktryna również stoi na stanowisku, że co do zasady organ procesowy nie powinien wpływać na metodykę pracy biegłego, który ma prawo do swobodnego doboru metod badawczych i ich zakresu⁷⁸;

3) „ocena wiedzy, kompetencji i rzetelności biegłego” – w wyroku SN z dnia 12 listopada 2002 r.⁷⁹ wywieziono, że kryteria oceny wyników pracy biegłego opierają się na weryfikacji wiedzy, kompetencji i rzetelności biegłego⁸⁰. Ponadto podkreśla się, że „do naruszenia art. 193 § 1 k.p.k. dochodzi wtedy, gdy od samego początku osoba w tym charakterze powołana nie miała wiedzy eksperckiej i nie spełniała kryteriów powołania w charakterze biegłego, lub też nie spełniała

⁷³ Sygn. akt V KK 18/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 1457.

⁷⁴ Glosatorzy tego wyroku słusznie podkreślali, że SN przekroczył należne mu kompetencje i dokonał wartościowania poglądów naukowych, uznając za właściwą określoną technikę badań, co „pociąga za sobą ryzyko lansowania przebrzmiałych poglądów naukowych i wadliwej metodyki” (J. BIEDERMAN, J. WÓJCIKIEWICZ, *Glosa do wyroku SN z dnia 5 listopada 1999 r. (V KKN 440/99)*, „Państwo i Prawo” 2000, nr 4, s. 109-114).

⁷⁵ Sygn. akt II KR 82/82, OSNKW 1982, nr 10-11, poz. 78.

⁷⁶ Sygn. akt III KK 228/07, LEX nr 449113.

⁷⁷ Analogiczne stanowisko powtórzone zostało w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 21 czerwca 2012 r., sygn. akt II AKz 386/12, „Orzecznictwo Prokuratury i Prawa” 2013, nr 2, poz. 28 – z glosą J. Wójcikiewicza, „Państwo i Prawo” 2013, nr 10, s. 139-143.

⁷⁸ Por. TOMASZEWSKI, *Dowód z opinii biegłego*, s. 66-67; GABERLE, *Dowody w sądowym procesie karnym*, s. 210-211.

⁷⁹ Sygn. akt V KKN 333/01, LEX nr 56854.

⁸⁰ Podobnie wyrok SA w Krakowie z dnia 26 października 2004 r., sygn. akt II Aka 207/04, KZS 2004, nr 12, poz. 28.

takich kryteriów w zakresie powierzonego jej przedmiotu badań”⁸¹. Ważnym kryterium oceny dowodu z opinii biegłego jest rzetelna weryfikacja kwalifikacji zawodowych, etyki wykonywania swojej funkcji oraz doświadczenia w dziedzinie, którą reprezentuje biegły. Wydaje się, że dobór właściwej osoby do pełnienia tej roli, może zagwarantować fachowość i wysoki merytoryczny poziom sporządzonej opinii. Aktualny pozostaje też problem jednoznacznego określenia definicji instytucji naukowej lub specjalistycznej w rozumieniu art. 193 § 2 k.p.k. oraz wskazania kryteriów, jakie powinny spełniać instytucje uprawnione do wydawania opinii w procesie karnym⁸². Problem ten nie znalazł szerszego odzwierciedlenia w judykaturze. Na uwagę zasługuje wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 3 lipca 2002 r.⁸³, w którym Sąd określił, jakie kryteria powinna spełniać instytucja naukowa lub specjalistyczna: „Instytucjami naukowymi lub specjalistycznymi [...] są jednostki organizacyjne Polskiej Akademii Nauk, bądź szkół wyższych albo jednostki badawczo rozwojowe [...]. Nadzorowanie ich działalności przez odpowiednie organy państwowe stanowi rekomendację należytego poziomu fachowego; co do biegłych (tzw. indywidualnych) tę rekomendację stanowi decyzja prezesa sądu o wpisie na listę biegłych, a za kwalifikacje biegłych powołanych do sprawy (tzw. biegli *ad hoc*) odpowiedzialność bierze sąd”. W literaturze wskazuje się, że do pojęcia instytucji naukowo-badawczej należy włączyć też firmy prywatne⁸⁴.

W orzecznictwie stwierdza się, że „w przypadku dowodu z opinii instytucji naukowej obowiązek wyznaczenia osób o odpowiednich kwalifikacjach spoczywa na kierowniku jednostki, z tym, że o fachowości danej osoby decyduje zakres merytorycznych kompetencji, a nie tylko posiadana specjalizacja”⁸⁵. W literaturze słusznie podkreśla się, że wyeliminowanie opinii wydawanych przez podmioty bezpodstawnie uznane za instytucje naukowe lub specjalistyczne, wymaga koncesjonowania działalności opiniodawczej, bądź wprowadzenia w sądach okręgo-

⁸¹ Postanowienie SN z dnia 5 czerwca 2007 r., sygn. akt IV KK 53/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 1230.

⁸² Zob. J. WIDACKI, *Instytucja naukowa lub specjalistyczna w rozumieniu art. 193 § 2 k.p.k.*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 9, s. 45-53; zob też T. WIDŁA, *Uwagi o przeprowadzaniu dowodu z opinii biegłego*, „Palestra” 2002, nr 3-4, s. 71-72.

⁸³ Sygn. akt II Aka 3/02, KZS 2002, nr 7-8, poz. 53.

⁸⁴ Zob. T. TOMASZEWSKI, *Kompetencje firm prywatnych do wydawania opinii w postępowaniu karnym lub cywilnym*, [w:] *Doctrina multiplex veritas una. Księga Jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Mariuszowi Kulickiemu twórcy Katedry Kryminalistyki z okazji 35-lecia powołania Katedry na Wydziale Prawa i Administracji UMK*, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń: Wydawnictwo UMK 2004, s. 173.

⁸⁵ Postanowienie SN z dnia 23 sierpnia 2007 r., sygn. akt IV KK 222/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 1864.

wych listy instytucji naukowych lub specjalistycznych oraz opracowania procedury wpisu i wymagań stawianych takim instytucjom⁸⁶;

4) **„zupełność opinii i kompletność materiałów będących podstawą opinii, poprawność zastosowanych metod badawczych i przyjętych sposobów wnioskowania”** – w orzecznictwie podkreśla się, że ocena opinii biegłego nie może ograniczać się do analizy logicznej poprawności wniosków, ale powinna też brać pod uwagę „merytoryczną prawidłowość zastosowanych w opinii twierdzeń”⁸⁷, „sprawdzenie, czy założenia, metody i sposób rozumowania przyjęte przez biegłego odpowiadają obecnemu stanowi nauki”⁸⁸, „sprawdzenie zupełności opinii, kompletności materiałów będących jej podstawą, poprawności zastosowanych metod badawczych i przyjętych sposobów wnioskowania”⁸⁹. Artykuł 198 § 1 k.p.k. umożliwia udostępnienie biegłemu akt sprawy w zakresie niezbędnym do wydania opinii oraz zezwala na jego udział w przeprowadzaniu dowodów. Wskazane orzeczenia stanowią znaczące uzupełnienie art. 198 § 1 k.k., w którym kwestia obowiązku zapewnienia przez organy procesowe potrzebnych biegłemu materiałów nie została uregulowana dostatecznie wyraźnie⁹⁰;

5) **„pełność, jasność opinii, brak niewyjaśnionych sprzeczności”** – w dotychczasowym orzecznictwie uznano, że istotnym kryterium oceny opinii biegłego jest wskazanie czy: „opinia jest pełna i jasna i nie zachodzi niewyjaśniona sprzeczność pomiędzy nią a inną opinią ujawnioną w toku przewodu sądowego”⁹¹, a „sformułowania, którymi posługuje się biegły, nie mogą być płynne, winny być jednoznaczne i wewnętrznie niesprzeczne”⁹². Podstawą poglądów wyrażanych przez orzecznictwo jest art. 201 k.p.k., wprowadzający merytoryczne kryteria oceny opinii biegłego. Przepis ten pozwala na usunięcie wad opinii – niepełności, niejasności, wewnętrznej sprzeczności w opinii lub sprzeczności pomię-

⁸⁶ WIDACKI, *Instytucja naukowa*, s. 53.

⁸⁷ Postanowienie SN z dnia 8 lutego 2007 r., sygn. akt III KK 277/06, LEX nr 257859.

⁸⁸ Wyrok SN z dnia 6 listopada 2000 r., sygn. akt IV KKN 477/99, „Orzecznictwo Prokuratury i Prawa” 2001, nr 4, poz. 9.

⁸⁹ Wyrok SN z dnia 28 maja 2001 r., sygn. akt IV KKN 89/01, LEX nr 51839; wyrok SN z dnia 26 czerwca 2002 r., sygn. akt III KK 207/02, LEX nr 53899; wyrok SA w Łodzi z dnia 27 lipca 2006 r., sygn. akt II Aka 136/06, LEX nr 274039.

⁹⁰ Por. GABERLE, *Dowody w sądowym procesie karnym*, s. 234.

⁹¹ Wyrok SN z dnia 6 maja 1983 r., sygn. akt IV KR 74/83, OSNKW 1983, nr 12, poz. 102, LEX nr 19886; wyrok SN z dnia 10 października 2007 r., sygn. akt III KK 116/07, LEX nr 346227; postanowienie SN z dnia 29 stycznia 2014 r., sygn. akt II KK 216/13, LEX nr 1436071; wyrok SA w Krakowie z dnia 14 grudnia 2011 r., sygn. akt II Aka 204/11, KZS 2012, nr 1, poz. 29; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 5 listopada 2008 r., sygn. akt II Aka 203/08, OSAW 2009, nr 3, poz. 140.

⁹² Wyrok SN z dnia 6 listopada 2002 r., sygn. akt IV KKN 308/99, LEX nr 56851.

dzy złożonymi w tej samej sprawie opiniami – uniemożliwiających dokonanie przez organ procesowy jednoznacznych ocen⁹³.

Zgodnie z art. 201 k.p.k., merytoryczna weryfikacja stwierdzonych w opinii wątpliwości i zastrzeżeń polegać może na wezwaniu przez sąd tych samych biegłych lub powołaniu nowych, a wybór wskazanych rozwiązań należy do organu procesowego. Możliwości określone w komentowanym przepisie pozwalają na uzyskanie opinii uzupełniających, przeprowadzenia konfrontacji poglądów, czy zasięgnięcie kolejnej opinii od nowych biegłych, bądź od instytucji naukowej lub specjalistycznej⁹⁴.

4. PODSUMOWANIE

Dokonując przeglądu orzecznictwa polskich sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego w zakresie kryteriów oceny dowodu z opinii biegłego należy podkreślić, że mimo odrębności procedur – cywilnej i karnej, zagadnienie kryteriów oceny opinii biegłego jest aktualne na gruncie obu procedur i stwarza podobne problemy. W orzecznictwie dotyczącym obu postępowań brak jest orzeczeń tworzących jednolite standardy oceny opinii biegłego, a wskazywane kryteria mają jedynie charakter fragmentaryczny.

Nie można też odmówić słuszności poglądowi co do konieczności uporządkowania przepisów polskiego prawa dowodowego w odniesieniu do opinii biegłego⁹⁵. Ekspert wykonujący badania nie będzie przecież różnicował ich jakościowo w zależności od tego, czy został powołany w procesie cywilnym czy karnym. Wydaje się, że niezbędne jest dążenie do wewnętrznego ujednoczenia procedur dotyczących omawianego dowodu, aby w najbliższej przyszłości można było podjąć próbę harmonizacji ogólnoeuropejskiej⁹⁶.

⁹³ P. HOFMAŃSKI, E. SADZIK, K. ZGRYZEK, *Kodeks postępowania karnego*, t. I: *Komentarz do artykułów 1-296*, wyd. IV, Warszawa: C.H. Beck 2011, s. 1140.

⁹⁴ Por. T. WIDŁA, *Kontrola dowodu z opinii biegłego*, [w:] *Iure et facto. Księga jubileuszowa ofiarowana Doktorowi Józefowi Gurgulowi*, red. J. Wójcikiewicz, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 2006, s. 103-112; Cz.P. KŁAK, „Pełność”, „jasność” i „niesprzeczność” jako kryteria oceny dowodu z opinii biegłego w polskim procesie karnym (art. 201 k.p.k.), „Studia Prawnicze KUL” 2012, nr 4 (52), s. 45-67.

⁹⁵ Por. P. GIRDOYŃ, *Opinia biegłego w sprawach karnych w europejskim systemie prawnym. Perspektywy harmonizacji*, Warszawa: Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 2011, s. 154 n.

⁹⁶ Tamże, s. 156.

Aktualny pozostaje postulat generalizującej wypowiedzi polskiego orzecznictwa sądowego, co do oceny nowej metody badawczej wykorzystanej przez biegłego przy wydawaniu opinii⁹⁷.

Mając na uwadze zaprezentowane kryteria wypracowane przez judykaturę zarówno w procesie cywilnym, jak i karnym, można sformułować następujące wnioski:

1) Wypracowane przez orzecznictwo zasady oceny dowodu z opinii biegłego dają wiele cennych wskazówek, ale nadal brakuje doprecyzowanych i spójnych kryteriów, które musiałyby spełnić nowa, wcześniej niestosowana metoda badawcza.

2) Zabezpieczenie wymiaru sprawiedliwości przed pseudonaukowymi dowodami wymaga wypracowania właściwego systemu doboru biegłych, gwarantującego rzetelność i wysoki poziom wykonanych badań i sporządzonej na tej podstawie opinii.

3) Zmiany do k.p.k., które wejdą w życie 1 lipca 2015 r.⁹⁸, uwzględniające możliwość dopuszczenia tzw. opinii prywatnych przez strony procesowe, pozwolą na wszechstronniejszą kontrolę dopuszczonych w procesie opinii biegłych, choć nie można zapominać o mankamentach tego rozwiązania (np.: wątpliwości co do bezstronności tzw. biegłych prywatnych, czy kwestie opłacania biegłych przez strony), natomiast w postępowaniu cywilnym opinia prywatna nadal traktowana będzie jako stanowisko strony i nie będzie stanowić formalnie dowodu w procesie.

4) Nadal aktualny pozostaje postulat edukacji kryminalistycznej sędziów⁹⁹, co znacznie poszerzy zakres wykorzystania opinii biegłego w procesie cywilnym i karnym.

⁹⁷ Zob. J. WÓJCIKIEWICZ, *Zasada „naukowej oceny dowodów” w polskim procesie sądowym*, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności*, s. 576.

⁹⁸ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2013 r., poz. 1247.

⁹⁹ Na potrzebę ciągłego edukowania sędziów wskazywał już E. Locard pisząc: „Ponieważ jednak ostatecznym celem badania rzeczowych poszlak, zarówno jak i innych dowodów, jest wytworzenie wewnętrznego przekonania sędziego, dlatego też wszyscy, współdziałający z wymiarem sprawiedliwości karnej, a przede wszystkim sędziowie, powinni posiadać odpowiednio poważne wykształcenie techniczne, które daje możliwość jasnego i pełnego oszacowania wartości przedkładanych im dowodów poszlakowych” oraz to, że: „Jedynie sędzia będzie musiał nabrać zdolności rozumienia zastosowanych metod technicznych i oceny ich wyników, bez czego jego wewnętrzne przekonanie ustalałoby się jedynie tylko na podstawie ślepej wiary w eksperta”, E. LOCARD, *Dochodzenie przestępstw według metod naukowych*, Łódź: „Drukarnia Polska” Ludomira Mazurkiewicza 1937, s. 265 i 18. Zob. także J. WÓJCIKIEWICZ, *Scientia auxilium iustitiae (Edmonda Locarda L'enquete criminelle et les methodes scientifiques 85 lat później)*, [w:] *Nauka wobec prawdy sądo-*

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2013 r., poz. 1247.

ORZECZNICTWO

- Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, INC., 113 S. Ct. 2786 (1993).
- General Electric Company v. Joiner, 522 U.S. 136 (1997).
- Kumho Tire Company Ltd. v. Carmichael, 119 S. Ct. 1167 (1999).
- Arizona State Hospital v. Klein, 296 P.3d 1003 (App. 2013).
- Thompson v. Zimmer Inc., 2013 U.S. Dist. LEXIS 137391 (D. Minn. Sept. 25, 2013).
- Smith v. Ford Motor Co., 215 F.3d 713, 717.
- Orzeczenie SN z dnia 18 stycznia 1966 r., sygn. akt II PR 48/65, niepubl.
- Wyrok SN z dnia 15 czerwca 1970 r., sygn. akt I CR 224/70, Biul. SN 1970, nr 11, poz. 203.
- Orzeczenie SN z dnia 12 listopada 1970 r., sygn. akt I PR 350/69, Biul. SN 1971, nr 1, poz. 5.
- Wyrok SN z dnia 30 stycznia 1974 r., sygn. akt II KR 194/73, LEX nr 21611.
- Wyrok SN z dnia 17 maja 1974 r., sygn. akt I CR 100/74, LEX nr 7497.
- Wyrok SN z dnia 12 grudnia 1974 r., sygn. akt III CRN 305/74, LEX nr 7630.
- Wyrok SN z dnia 25 lutego 1975 r., sygn. akt II CR 898/74, LEX nr 7663.
- Orzeczenie SN z dnia 3 listopada 1976 r., sygn. akt IV CR 481/76, OSNCP 1977, nr 5-6, poz. 102.
- Wyrok SN z dnia 28 lutego 1977 r., sygn. akt II CR 44/77, LEX nr 7916.
- Postanowienie SN z dnia 20 lipca 1977 r., sygn. akt V KZ 54/77, OSNKW 1977, nr 9, poz. 108.
- Wyrok SN z dnia 10 maja 1982 r., sygn. akt II KR 82/82, OSNKW 1982, nr 10-11, poz. 78.
- Wyrok SN z dnia 6 maja 1983 r., sygn. akt IV KR 74/83, OSNKW 1983, nr 12, poz. 102, LEX nr 19886.
- Wyrok SN z dnia 19 grudnia 1990 r., sygn. akt I PR 148/90, OSP 1991, nr 11, poz. 300.
- Wyrok SN z dnia 16 lutego 1994 r., sygn. akt II CRN 176/93, OSNC 1994, nr 10, poz. 197.
- Wyrok SN z dnia 7 grudnia 1994 r., sygn. akt II URN 43/94, OSNP 1995, nr 8, poz. 102.
- Wyrok SN z dnia 27 listopada 1996 r., sygn. akt I CKU 27/96, LEX nr 50561.
- Wyrok SN z dnia 19 maja 1998 r., sygn. akt II UKN 55/98, OSNP 1999, Nr 10, poz. 35.
- Wyrok SN z dnia 29 lipca 1999 r., sygn. akt II UKN 60/90, niepubl.
- Wyrok SN z dnia 5 listopada 1999 r., sygn. akt V KKN 440/99, OSNKW 1999, nr 11-12, poz. 76.

wej. *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zdzisława Kegla*, red. R. Jaworski, M. Szostak, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2005, s. 621-626.

- Wyrok SN z dnia 6 listopada 2000 r., sygn. akt IV KKN 477/99, *Orzecznictwo Prokuratury i Prawa* 2001, nr 4, poz. 9.
- Postanowienie SN z dnia 7 listopada 2000 r., sygn. akt I CKN 1170/98, OSNC 2001, nr 4, poz. 64, Legalis nr 49256.
- Wyrok SN z dnia 28 maja 2001 r., sygn. akt IV KKN 89/01, LEX nr 51839.
- Wyrok SN z dnia 10 stycznia 2002 r., sygn. akt II CKN 639/99, Legalis nr 53777.
- Wyrok SN z dnia 26 czerwca 2002 r., sygn. akt III KK 207/02, LEX nr 53899.
- Wyrok SN z dnia 6 listopada 2002 r., sygn. akt IV KKN 308/99, LEX nr 56851.
- Wyrok SN z dnia 12 listopada 2002 r., sygn. akt V KKN 333/01, LEX nr 56854.
- Wyrok SN z dnia 15 listopada 2002 r., sygn. akt V CKN 1354/00, LEX nr 77046.
- Wyrok SN z dnia 30 października 2003 r., sygn. akt IV CK 138/02, Legalis nr 65145.
- Wyrok SN z dnia 15 grudnia 2004 r., sygn. akt I UK 108/04, LEX nr 1110933.
- Postanowienie SN z dnia 19 kwietnia 2005 r., sygn. akt I UK 318/04, Legalis nr 287302.
- Wyrok SN z dnia 24 maja 2005 r., sygn. akt V CK 659/04, LEX nr 180821.
- Wyrok SN z dnia 28 lipca 2005 r., sygn. akt V KK 18/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 1457.
- Wyrok SN z dnia 12 października 2006 r., sygn. akt IV KK 236/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 1958.
- Postanowienie SN z dnia 8 lutego 2007 r., sygn. akt III KK 277/06, LEX nr 257859.
- Wyrok SN z dnia 10 października 2007 r., sygn. akt III KK 116/07, LEX nr 346227.
- Wyrok SN z dnia 14 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 465/06, OSP 2008, Nr 11, poz. 123.
- Postanowienie SN z dnia 5 czerwca 2007 r., sygn. akt IV KK 53/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 1230.
- Postanowienie SN z dnia 23 sierpnia 2007 r., sygn. akt IV KK 222/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 1864.
- Wyrok SN z dnia 5 sierpnia 2008 r., sygn. akt III KK 228/07, LEX nr 449113.
- Wyrok SN z dnia 17 grudnia 2008 r., sygn. akt II KK 140/08, LEX nr 486186.
- Wyrok SN z dnia 27 lipca 2010 r., sygn. akt II CSK 119/10, niepubl.
- Postanowienie SN z dnia 29 stycznia 2014 r., sygn. akt II KK 216/13, LEX nr 1436071.
- Wyrok SN z dnia 20 marca 2014 r., sygn. akt II CSK 296/13, niepubl.
- Wyrok SN z dnia 21 maja 2014 r., sygn. akt II CSK 441/13, LEX nr 1504552.
- Wyrok SA w Krakowie z dnia 3 lipca 2002 r., sygn. akt II Aka 3/02, KZS 2002, nr 7-8, poz. 53.
- Wyrok SA w Lublinie z dnia 24 czerwca 2003 r., sygn. akt II Aka 96/03, OSA 2005, nr 7, poz. 43.
- Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 października 2004 r., sygn. akt II Aka 207/04, KZS 2004, nr 12, poz. 28.
- Wyrok SA w Łodzi z dnia 27 lipca 2006 r., sygn. akt II Aka 136/06, LEX nr 274039.
- Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 5 listopada 2008 r., sygn. akt II Aka 203/08, OSAW 2009, nr 3, poz. 140.
- Wyrok SA w Krakowie z dnia 14 grudnia 2011 r., sygn. akt II Aka 204/11, KZS 2012, nr 1, poz. 29.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 21 czerwca 2012 r., sygn. akt II AKz 386/12, *Orzecznictwo Prokuratury i Prawa* 2013, nr 2, poz. 28.
- Wyrok SA w Białymstoku z dnia 3 sierpnia 2012 r., sygn. akt I ACa 217/12, Legalis nr 733687.
- Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 20 grudnia 2012 r., sygn. akt I ACa 402/12, Legalis nr 698037.
- Wyrok SA w Poznaniu z dnia 8 stycznia 2013 r., sygn. akt III AUa 903/12, Legalis nr 733951.

- Wyrok SA w Warszawie z dnia 12 lutego 2013 r., sygn. akt I ACa 980/12, LEX nr 1293767.
- Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 18 kwietnia 2013 r., sygn. akt I ACa 541/13, Legalis nr 736189.
- Wyrok SA w Szczecinie z 9 maja 2013 r., sygn. akt III AUa 151/12, LEX nr 1386242.
- Wyrok SA w Szczecinie z dnia 10 czerwca 2014 r. sygn. akt III AUa 1020/13, LEX nr 148057.
- Wyrok SA w Szczecinie z dnia 23 lipca 2014 r., sygn. akt III AUa 462/13, LEX nr 1527191.

LITERATURA

- BEDNAREK Tomasz: Akredytacja laboratoriów wydających opinie kryminalistyczne, *Prokuratura i Prawo* 2012, nr 1, s. 137-153
- BERUTOWICZ Włodzimierz: Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa: PWN 1984.
- BIEDERMAN Jerzy, WÓJCIKIEWICZ Józef: Głosa do wyroku SN z dnia 5 listopada 1999 r. (V KKN 440/99), *Państwo i Prawo* 2000, nr 4, s. 109-114.
- BŁASZCZAK Łukasz, MARKIEWICZ Krystian, RUDKOWSKA-ZABCZYK Ewa: Dowody w postępowaniu cywilnym, Warszawa: C.H. Beck 2010.
- BŁASZCZAK Łukasz, MARKIEWICZ Krystian: Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych, Warszawa: C.H. Beck 2015.
- DALKA Sławomir: Opinia biegłego oraz opinia instytutu naukowego lub naukowo-badawczego w procesie cywilnym, *Nowe Prawo* 1987, nr 10, s. 71-83.
- DEMEŃDECKI Tomasz: Komentarz do art. 278 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*. Komentarz, red. A. Jakubecki, Warszawa: Wolters Kluwer 2013, s. 328-330.
- EDMOND Gary, MERCER David: Daubert and the Exclusionary Ethos: The Convergence of Corporate and Judicial Attitudes towards the Admissibility of Expert Evidence in Tort Litigation, *Law & Policy* 2004, v. 26, nr 2, s. 231-257.
- ERECIŃSKI Tadeusz: Komentarz do art. 233 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*. Komentarz. *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, t. I, wyd. IV, Warszawa: LexisNexis 2012, s. 1097-1103.
- ERECIŃSKI Tadeusz: Komentarz do art. 278 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*. Komentarz. *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, t. I, wyd. IV, Warszawa: LexisNexis 2012, s. 1177-1187.
- GABERLE Andrzej: Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka, Kraków: Oficyna a Wolters Kluwer business 2010.
- GIRDWOYŃ Piotr: Nowe metody identyfikacji w praktyce sądowej, *Jurisprudencja* 2005, nr 66 (58), s. 90-98.
- GIRDWOYŃ Piotr: Opinia biegłego w sprawach karnych w europejskim systemie prawnym. Perspektywy harmonizacji, Warszawa: Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 2011.
- GÓRA-BŁASZCZYKOWSKA Agnieszka: Opinia biegłego w postępowaniu cywilnym, *Edukacja Prawnicza* 2005, nr 1, s. 3-8.
- GRABOWSKA Barbara, PIETRYKA Artur, WOLNY Marcin: Biegli sądowi w Polsce, Warszawa 2014, http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/04/HFPC_PRB_biegli-sa%CC%A8dowi_w_polsce.pdf [dostęp: 21.01.2015].
- GURGUL Józef: O swobodnej ocenie opinii biegłego, *Prokuratura i Prawo* 2013, nr 10, s. 34-56.

- HOFMAŃSKI Piotr, SADZIK Elżbieta., ZGRYZEK Kazimierz: Kodeks postępowania karnego, t. I: Komentarz do artykułów 1-296, wyd. IV, Warszawa: C.H. Beck 2011.
- KACZOR Robert: Etapy i kryteria oceny opinii biegłego w postępowaniu karnym, *Prokurator* 2010, nr 1-2, s. 41-55.
- KALINOWSKI Stefan: Biegły i jego opinia, Warszawa: Wydawnictwo Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego 1994.
- KARCZMARSKA Dorota: Dowód naukowy, [w:] *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, red. R. Kmiecik, Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business 2008, s. 204-208.
- KŁAK Czesław P.: „Pełność”, „jasność” i „niesprzeczność” jako kryteria oceny dowodu z opinii biegłego w polskim procesie karnym (art. 201 k.p.k.), *Studia Prawnicze KUL* 2012, nr 4 (52), s. 45-67.
- KWIATKOWSKA-WÓJCIKIEWICZ Violetta, WÓJCIKIEWICZ Józef: Sędziowie wobec dowodu naukowego, [w:] *Kryminalistyka i inne nauki pomostowe w postępowaniu karnym*, red. J. Kasprzak, B. Młodziejowski, Olsztyn: Print Group 2009, s. 43-57.
- LOCARD Edmond: *Dochodzenie przestępstw według metod naukowych*, Łódź: „Drukarnia Polska” Ludomira Mazurkiewicza 1937.
- MARUCZYŃSKI Włodzimierz: Dowód z biegłych, *Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości* 1965, nr 4, s. 39-48.
- OSSOWSKI Władysław: Uwagi o korzystaniu z biegłych w sprawach cywilnych, *Nowe Prawo* 1960, nr 10, s. 1346-1351.
- PIASECKI Kazimierz: Komentarz do art. 233 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. K. Piasecki, A. Marciniak, t. I, wyd. VI, Warszawa: C.H. Beck 2014, s. 951-960.
- PIASECKI Kazimierz: *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa: LexisNexis 2010.
- PIETER Józef: *Z zagadnień pracy naukowej*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1974.
- PIETER Józef: *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa: PWN 1975.
- RUDKOWSKA-ZĄBCZYK Ewa: Komentarz do art. 278 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, BeckOn 2014, <https://sip.legalis.pl> [dostęp: 20.01.2015].
- SIEDLECKI Władysław: Zasada swobodnej oceny dowodów, [w:] Jerzy JODŁOWSKI, Władysław SIEDLECKI, *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa: PWN 1958, s. 172-177.
- SIEDLECKI Władysław: Realizacja zasady swobodnej oceny dowodów w polskim procesie cywilnym, *Nowe Prawo* 1956, nr 4, s. 15-33.
- SKORUPKA Jerzy: Zasada swobodnej oceny dowodów i zasada legalnej oceny dowodów, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, red. P. Wiliński, t. III, cz. 2, Warszawa: LexisNexis Polska 2014, s. 1120-1200.
- STROJANOWSKA Wanda, MIŚCICKA-ŚLIWKA Danuta: *Dowód z badań DNA a inne dowody w procesach o ustalenie ojcostwa*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze 2000.
- SZCZERKOWSKA Zofia: *Badania biologiczne w sądowym ustalaniu ojcostwa*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 1998.
- ŚWIDA-ŁAGIEWSKA Zofia: Zasada swobodnej oceny dowodów w postępowaniu karnym, *Państwo i Prawo* 1977, nr 8-9, s. 55-70.
- ŚWIDA- ŁAGIEWSKA Zofia: Zasada swobodnej oceny dowodów w polskim procesie karnym, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski [i in.], Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN 2000, s. 559-569.

- ŚWIEBODA Zdzisław: Koncentracja i wykorzystanie dowodów w postępowaniu cywilnym (rozpoznawczym), *Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego* 1979, nr 11, s. 3-18.
- TOMASZEWSKI Tadeusz: Wartość niekategorycznych opinii biegłych, *Nowe Prawo* 1981, nr 9, s. 64-77.
- TOMASZEWSKI Tadeusz: Dowód z opinii biegłego w procesie karnym, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 1998.
- TOMASZEWSKI Tadeusz: Kompetencje firm prywatnych do wydawania opinii w postępowaniu karnym lub cywilnym, [w:] *Doctrina multiplex veritas una. Księga Jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Mariuszowi Kulickiemu twórcy Katedry Kryminalistyki z okazji 35-lecia powołania Katedry na Wydziale Prawa i Administracji UMK*, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń: Wydawnictwo UMK 2004, s. 171-178.
- TUREK JAN: Biegły sądowy i jego czynności, *Monitor Prawniczy* 2007, nr 24, s. 1358-1364.
- WALTOŚ Stanisław, HOFMAŃSKI Piotr: Proces karny. Zarys systemu, wyd. XI, Warszawa: LexisNexis 2013.
- WAŚKOWSKI Eugeniusz: Podręcznik procesu cywilnego: ustrój sądów cywilnych, postępowanie sporne, Wilno: Drukarnia „Zorza” 1932.
- WIDACKI Jan: Instytucja naukowa lub specjalistyczna w rozumieniu art. 193 § 2 k.p.k., *Państwo i Prawo* 2013, nr 9, s. 45-53.
- WIDŁA Tadeusz: Kontrola dowodu z opinii biegłego, [w:] *Iure et facto. Księga jubileuszowa ofiarowana Doktorowi Józefowi Gurgulowi*, red. J. Wójcikiewicz, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 2006, s. 103-112.
- WIDŁA Tadeusz: Ocena dowodu z opinii biegłego, Katowice: Uniwersytet Śląski 1992.
- WIDŁA Tadeusz: Uwagi o przeprowadzaniu dowodu z opinii biegłego, *Palestra* 2002, nr 3-4, s. 66-73.
- WIŚNIEWSKI Tadeusz: Przebieg procesu cywilnego, wyd. II, Warszawa: Wolters Kluwer Polska 2013.
- WÓJCIKIEWICZ Józef: Zasada „naukowej oceny dowodów” w polskim procesie sądowym, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski [i in.], Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN 2000, s. 570-576.
- WÓJCIKIEWICZ Józef: *Scientia auxilium iustitiae* (Edmonda Locarda *L'enquete criminelle et les methodes scientifiques 85 lat później*), [w:] *Nauka wobec prawdy sądowej. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zdzisława Kęgla*, red. R. Jaworski, M. Szostak, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2005, s. 621-626.
- WÓJCIKIEWICZ Józef: Dowód naukowy w procesie sądowym, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 2000.
- WÓJCIKIEWICZ Józef: Głosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 21 czerwca 2012 r., II AKz 386/12, *Państwo i Prawo* 2013, nr 10, s. 139-143.
- WÓJCIKIEWICZ Józef: Wstęp, [w:] *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane*, red. J. Wójcikiewicz, wyd. II, Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business 2007, s. 19-23.

KRYTERIA OCENY DOWODU Z OPINII BIEGŁEGO
W ORZECZNICTWIE SĄDÓW POWSZECHNYCH I SĄDU NAJWYŻSZEGO

Streszczenie

Dowód z opinii biegłego znajduje zastosowanie zarówno w postępowaniu cywilnym, jak i karnym. Służy poznaniu prawdy, ale tworzy też realne trudności zarówno z dopuszczeniem, jak i oceną dowodów dostarczanych przez biegłych, którzy w oparciu o posiadaną specjalistyczną wiedzę i skomplikowane, nowe metody badawcze, wydają opinie. Organy wymiaru sprawiedliwości powinny posiadać umiejętność analizy wskazanych opinii, a w szczególności dysponować „narzędziami” do oceny ich wartości. Nadal wyzwaniem pozostają opinie biegłych oparte na nowych technikach badawczych. Stąd istnieje konieczność stworzenia, wzorem prawa amerykańskiego, przejrzystych kryteriów oceny takiej opinii biegłego i ujednoczenia standardów, aby ułatwić skorzystanie z niej w procesie orzekania i postuluje się doprecyzowanych i spójnych kryteriów, które musiałyby spełnić nowa, wcześniej nie stosowana metoda badawcza. Umożliwi to zabezpieczenie wymiaru sprawiedliwości przed pseudonaukowymi dowodami i wymusi wypracowanie właściwego systemu doboru biegłych, gwarantującego rzetelność i wysoki poziom wykonanych badań i sporządzonej na tej podstawie opinii.

Słowa kluczowe: dowód naukowy, ekspertyza, judykatura, dowody w postępowaniu cywilnym i karnym.

CRITERIA OF EVALUATION OF EXPERT EVIDENCE
IN THE JURISPRUDENCE OF COURTS AND THE SUPREME COURT

Summary

The expert evidence is very useful and important both in civil and criminal procedure. It helps to knowledge of the truth, but it also creates real difficulties for both the admission and assessment of the evidence provided by the experts who, drawing upon the expertise and complex, new research methods, provide opinions. Judges should have the ability to analyze indicated opinion, especially, they should have the “tools” to assess their value. It is still the challenge to evaluate the expert opinions that are based on new research techniques. Hence there is a need to create a model of American law transparent criteria for evaluating the expert's opinion and unification of standards to facilitate the use of it in the process of adjudication and calls for a further specified and consistent criteria that would have to meet the new, not previously used test method. This will enable the protection of justice against not scientific evidence and force to develop an appropriate system of selection of experts, guaranteeing reliability and high level of testing carried out and drawn up on the basis of the opinion.

Key words: scientific proof, expertise, judicature, the evidence in civil and criminal proceedings.

